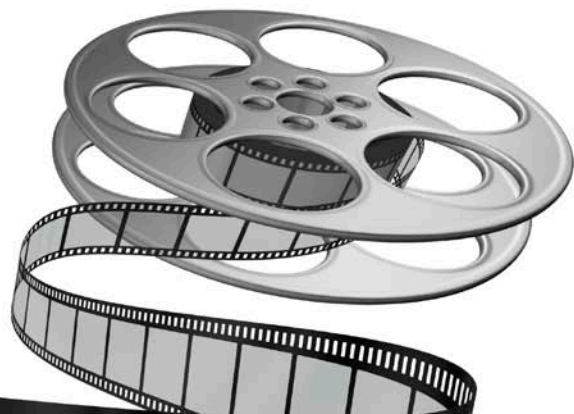

Film öppnar dörren till livsfrågorna

Hur kan religionskunskapskurser introduceras på ett sätt som skapar ett engagemang och en nyfikenhet att bygga vidare på under kursen? Vilken nytta av film kan man ha och vad kan den betyda för elevernas möjlighet att utveckla sin livstolkning? Ulf Jämterud, gymnasie-lärare och ledamot av FLR:s styrelse, visar i sin artikel hur film öppnar dörren för livsfrågorna.

FILM – ETT NATURLIGT INSLAG I SKOLAN

Det finns många förklaringar till att film är ett naturligt och närmast självklart inslag i de flesta lärares undervisning. Film har en oerhörd förmåga att skapa lust och öppna upp nya världar i undervisningen. Film kan stimulera tittarens nyfikenhet, inlevelse och engagemang för en viss situation eller företeelse, och detta kan fungera som starka drivkrafter för lärande. Film kan också skapa en känsla av närvaro, att man är på plats och att man faktiskt ser en bit av verkligheten genom de rörliga bilderna på filmduken eller tv-skärmen. Dessutom kan film vara i det närmaste oöverträffat när det gäller att förklara komplicerade begrepp eller processer genom visualisering – abstrakta företeelser kan skildras konkret med filmens hjälp.

Film har under de senare decennierna fått en allt starkare status i skolan. I styrdokumenten för både grundskola och gymnasium talas om ett vidgat textbegrepp som inte bara innefattar skrivna och talade texter utan även bilder och film. Detta hänger troligtvis ihop med det faktum att film utgör en så stor del av de ungas mediekonsumtion idag. Mediebarometern från år 2008 visar att 90 % av alla barn och unga tittar på tv dagligen, och Medierådets undersökning Unga & Medier 2010 visar att 78 % av barnen och över 80 % av de unga tillbringar minst 1-2 timmar framför tv:n varje dag. I tillägg till tv-tittandet ser över hälften av alla barn och unga på filmer på video eller DVD minst en gång i veckan.

De elever vi möter i skolan är alltså mycket erfarna tv- och filmkonsumenter.

FILM OCH RELIGIONSKUNSKAP

Film har många användningsområden i religionskunskapsundervisningen. Många lärare visar i likhet med mig regelbundet kortare eller längre dokumentärfilmer om olika religioner och livsåskådningar, ofta filmer där utövare av en viss religion får komma till tals. Det är viktigt att elever får möta levd religion i undervisningen, och film är därför ett viktigt komplement till studiebesök i olika kyrkor och de tillfällen då religiösa företrädare besöker klassrummet. I tillägg till sådana filmer brukar jag också visa utdrag ur tv-sända gudstjänster via SvtPlay eller via olika religiösa rörelsers egna webbplatser, vilket också är ett sätt att ge eleverna möjlighet att se utövd religion. På grund av den begränsade undervisningstiden brukar jag sällan visa hela spelfilmer – däremot använder jag kortare utdrag ur spelfilmer som ett sätt att skapa motivation och intresse för ett visst ämnesområde eller en särskild frågeställning som ska behandlas i undervisningen. Jag har sett att detta är ett mycket tacksamt sätt att använda film: alla i klassrummet får på så sätt en gemensam referensram, och det efterföljande samtalet tar sin utgångspunkt i ett medium som är mycket relevant för eleverna. Det brukar alltid bli spännande och engagerade samtal efter sådana filmvisningar. Mot bakgrund av detta använder jag ▶

sedan många år tillbaka utdrag ur spelfilmer som ett sätt att inleda hela kursen i religionskunskap.

FILM SKAPAR MOTIVATION OCH FÖRVÄNTNINGAR PÅ RELIGIONSUNDERVISNINGEN

Det åligger alla lärare att redogöra för eleverna vilka kursmål och betygskriterier som gäller för varje kurs man undervisar, och det är vanligt att lärare går igenom detta under inledningen av en viss kurs. Det är givetvis mycket viktigt att eleverna är införstådda med vad som förväntas av dem och vad som krävs för att de ska uppfylla målen. Men det finns samtidigt en risk att en sådan diskussion tar död på entusiasmen för själva undervisningen och att fokus hamnar på betygen och inte på kursinnehållet - målet blir viktigare än resan. För att undvika detta har jag valt att spara genomgången av kursmål och betygskriterier till ett par lektioner in i kursen. Jag vill istället att elevernas första möte med kursen i religionskunskap ska präglas av nyfikenhet och inspiration. Jag vill göra eleverna medvetna om att religionsämnet handlar om långt mycket mer än fakta om olika religioner och att ämnet berör djupa frågor som angår oss alla. Mitt sätt att åstadkomma detta är att inleda hela kursen med att visa utdrag ur ett antal spelfilmer som på ett eller annat sätt anknyter till religionsämnet. Idén till detta fick jag ursprungligen från min mentor och kollega Anders Sjöbrandt, som har lång erfarenhet som religions- och historielärare på gymnasiet, samt som lärarutbildare på Stockholms universitet. Jag har sedan utvecklat denna idé och har under lång tid arbetat med att välja ut relevanta scener från olika spelfilmer.

Jag visar ett tiotal olika filmklipp i varierande längd från olika spelfilmer. Varje klipp är mellan tre och sex minuter långt. Gemensamt för de olika filmklipp är att de alla har någon slags anknytning till de ämnen och frågeställningar som ingår i religionskunskapsämnet. Några klipp har en tydlig koppling till en viss religion, exempelvis korsfästelsescenen från *Passion of the Christ* eller en scen från *Little Buddha* som skildrar när Siddharta når upplysning och avbryter sin sex år långa askes. Andra klipp har kopplingar till områden och frågeställningar som vi behandlar i religionskunskapsundervisningen, till exempel när *Forrest Gump* beskriver livet som en ask med chokladpraliner, när Neo i *Matrix* får möjligheten att äta ett rött piller och se världen som den verkliga är eller när den dödsdömde fången Matthew Poncellet i filmen *Dead Man Walking* uttalar sina sista ord innan han avrättas med en giftinjektion.

ELEVERS REFLEKTIONER UTIFRÅN OLIKA FILMSCENER

När eleverna har sett alla filmklipp (efter cirka 45 minuter) får de i uppdrag att uppsöka en avskild plats och skriva personliga reflektioner utifrån två av filmklipp som de upplevde särskilt tänkvärda. De får ta god tid på sig, och en del väljer att skriva när de kommit hem på eftermiddagen. När vi ses nästa lektion lämnar alla in sina nedtecknade reflektioner och för mig väntar en timmes mycket intressant och givande läsning. Varje gång jag på detta sätt tar del av elevernas reflektioner fascinerar jag över de kloka tankar som eleverna delar med sig. Nedan följer några utdrag från de

inlämningar jag fick i början av höstterminen 2010.

Det är många elever som fastnar för scenen ur *Matrix*. En elev uttryckte sig på följande sätt:

Det här klippet var självklart för mig, eftersom det ligger ett gömt budskap i valet av piller. Det blå pillret representerar det val som de flesta av oss gör omedvetet, att gå med strömmen. Även fast man är av olika ras, har olika politisk syn osv. så följer vi alla en väg, fast på olika sätt. Med det menar jag att vi föds, går i skolan, jobbar, gifter oss, går i pension och slutligen dör. Det röda pillret däremot representerar det val som en mycket liten minoritet väljer: att gå helt mot strömmen och se förbi den vanliga vägen för att skapa sin egen.

En annan elev valde att se samma scen ur ett annat perspektiv:

Jag tolkar klippet på två olika sätt. Jag tycker dels att klippet visar hur en person blir religiös, ”pånyttfödd” och ser meningen med allt. Detta baserar jag inte på egna erfarenheter, men så har jag tolkat de texter jag läst där folk beskriver sin pånyttfödelse. Men jag kan också tolka klippet i rent motsatt riktning – det handlar om en religiös person som ”vaknar upp” från sin religiösa saga och inser att Gud inte ligger bakom allt – han börjar se den riktiga sanningen.

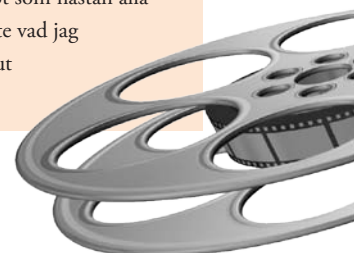
Så här skrev en elev i anslutning till en scen från den indiska filmen *Lagaan*:

Jag valde avsnittet där ett antal indier tillsammans sitter och ber till Gud. Detta klipp berörde mig allra mest, det syntes verkligen hur mycket de trodde på sin Gud och hur mycket de ville ha kontakt med honom. Det fick mig att inse hur mycket en religion verkligen kan förena ett folk, de blir som en enda stor familj. På något sätt har jag fått för mig att de som är riktigt troende är mer förstående och accepterande än andra, så känns det varje gång man går in i en kyrka. Jag är inte djupt troende, men jag kan förstå dem som är det.

Avrättningsscenen från *Dead Man Walking* gör alltid ett starkt intryck på flera elever, och en av dem skrev så här:

Jag valde klippet om dödsstraff för den berörde mig och väckte många frågor. Jag är helt emot dödsstraff och tycker att det kränker en människas rättigheter, men jag undrar om det sägs något om det i de olika religionerna – vad säger de i så fall om dödsstraffet? Jag började också fundera på vad som händer efter döden. Det är något som nästan alla religioner har egna teorier om. Jag vet inte vad jag ska tro men jag hoppas att det inte tar slut när vi dör.

En elev tyckte att scenen där Bruce Nolan möter Gud i filmen *Bruce Almighty* var särskilt tilltalande:

Denna scen väcker många tankar, till exempel börjar jag fundera över hur Gud egentligen skulle ”se ut”. I filmen är Gud en svart man med vit kostym och inte en vit man med långt hår och vitt skägg som man vanligtvis föreställer sig honom. Jag börjar också fundera över vad som egentligen är Guds uppgift. Är det att se till att alla människor lever ett lyckligt liv utan fattigdom, problem, sjukdom och sorg? Har inte Gud gjort nog för människan enbart genom att skapa vår värld? Ska Gud stoppa alla krig – är inte det människans uppgift då det är vi som har skapat problemen?

Det är många elever som uppskattar scenen ur *Forrest Gump* där huvudpersonen beskriver livet som en ask med chokladpraliner. Så här skrev några elever:

Allt behöver inte vara så svårt att förklara här i livet, vilket Forrest Gump visar när han säger: ”Life is like a box of chocolates – you never know what you’re gonna get”. Detta beskriver väldigt enkelt hur ödet fungerar, istället för på ett komplicerat sätt som många religioner gör.

Jag tror att livet har mycket med slumpen att göra, man kan egentligen aldrig förutspå eller veta vad som kommer att ske. Skulle man leva likadant om man visste vad som skulle ske i livet och hur det skulle påverka en?

Många av elevernas nedtecknade reflektioner visar på ett intresse och en öppenhet för att åtminstone försöka förstå andra människors sätt att förhålla sig till livet och till religion. Men det är också en del elever som tydligt uttalar sin stora skepsis till religion. En elev valde att uttrycka sin skeptiska hållning i anslutning till korsfästelsescenen i *Passion of the Christ*:

Jag har alltid haft lite svårt att förstå hur man kan tro på något som man aldrig riktigt kan få bevis för att det existerar. Att man kan offra allt för detta övernaturliga väsen. Det är fascinerande att det fortfarande finns så otroligt många religiösa människor kvar på vår jord.

AVSLUTNING

Jag märkte redan från början att denna inledning på kursen uppskattades av eleverna, och under årens lopp har jag upp-

täckt att lektionen uppfyller flera värdefulla syften.

1. För det första blir eleverna medvetna om att religionskunskapsämnet är brett och att det innefattar långt mer än faktakunskaper om olika religioner. Ämnesbeteckningen *religionskunskap* i sig är egentligen ganska missvisande, men en del elever bär med sig erfarenheter från grundskolan som har förstärkt denna begränsade uppfattning om ämnet som namnet antyder. Genom filmscenerna får eleverna tydligt uppleva bredden i ämnet.
2. För det andra får eleverna en möjlighet att börja reflektera kring olika frågor som har med tro, värde och mening att göra. De blir aktivt engagerade redan under den första lektionen i kursen. Enligt nuvarande styrdokument ska vår undervisning leda till att eleverna ”utvecklar sin egen hållning i livs- och moralfrågor”, och detta är ett sätt för mig att påbörja en sådan process under mitt första möte med eleverna.
3. Denna uppgift är också ett sätt för mig att lära känna mina elever. Jag får veta lite mer om vad de funderar över, kanske till och med vilka olika trosuppfattningar och livsåskådningar som en del elever omfattar. Om många elever i en viss klass till exempel ger uttryck för starka uppfattningar för eller emot religiösa uppfattningar, kan detta hjälpa mig att förbereda lektioner som fångar upp och utmanar elevernas föreställningar. Dessutom erbjuder uppgiften en arena för de elever som inte vågar yttra sig inför hela klassen – alla får komma till tals genom sina skrivna reflektioner.
4. Filmklippen kan också fungera som referenspunkter för kommande lektioner. När vi samtalar om olika religiösa fenomen eller om olika livsfrågor, kan jag referera till en viss scen som alla har sett. På så sätt kan diskussionen fördjupas och ges ytterligare en dimension som kan leda till djupare förståelse.

Avslutningsvis vill jag betona att denna uppgift också är mycket givande och utvecklande för mig personligen, oavsett hur jag sedan väljer att återkoppla detta till undervisningen. Det är berikande att ta del av elevernas funderingar och genom texterna får jag dessutom en möjlighet att se filmklippen med nya ögon.

ULF JÄMTERUD

